

II.

»Mennyttä aikaa muistelen
Niin mielelläni vielä.»

Opettajaksi valmistuessani Jyväskylän seminaarissa oli meillä, eräällä hyvällä ystävälläni ja minulla, yhteinen tulevaisuuden suunnitelma. Valmistuttuamme aikoi hän hakea opettajaksi Inariin, minä Utsjoelle. Kun sitten viimeisenä keväänämme v. 1883 toverit alkoivat tuumailla paikkoja, nousi meiltä tie pystyyn, kun kuulimme, ettei Inarissa ollut koulua ja Utsjoella oli jo opettaja. Ystäväni lähti kauas Karjalaan, jossa kuolikin uskollisesti suoritetun pitkän päivätyön jälkeen. Vuosia myöhemmin Utsjoen opettaja, jonka korviin tuumamme jollakin tavoin oli kantautunut, lähetti minulle sanan naimisiin menostaan, jotta paikka jäisi vapaaksi, mutta silloin olin jo kiintynyt täkäläiseen työhöni.

Helsingissä asuva sisareni, tohtorinna Mandi Granfelt, oli silloin keväällä, kuultuaan Utsjoen tuumani rauenneen, kirjoittanut: »Tule pois tänne. Täällä on pimeyttä yhtä paljon kuin Lapissakin, joten kyllä riittää työtä.» Niinpä sitten elokuun lopussa tulinkin tänne onneani koettamaan. Kesällä oli eräs tuttava, ruotsalaisen koulun opettaja, sisarelleni vakuuttanut, että ruotsalaisessa koulussa kyllä saisin työtä, mutta Maija tietysti pitäisi syntyä ruotsalaisten lasten opettamista? Suomalaiseen kouluun tietysti halusin, vaikk'en tuota toista »syntinä» pitänytkään.

Menin sitten ennen koulun alkua papereineni tarkastajan, maisteri Viktor Öhbergin luo kysymään työtä. Hän sanoi, ettei ollut tietoa vakituisesta työstä, mutta jos halusin, oli neiti Emma Genetzin sairauden tähden tarjona kahdeksi

viikoksi viransijaisuus. Tietysti halusin. Tullessani tietoineni Granfeltiin sanoi sisareni: »Kun kerran sait jalkasi sinne kansakouluun, älä vedä niitä enää pois.» Sitä en aikonutkaan tehdä.

Kun nykyisin käy Helsingin upeissa koululinnoissa ja katselee niiden viihtyisyyttä, mukavuutta ja opetusvälineiden suurta runsautta ja muistelee menneitä aikoja, on kuin unta näkeväinen. Pääkouluna oli silloin Kasarmink. 21. Siellä kävivät lapset Vanhastakaungungista asti. Siellä oli yläkerrassa tytöille 4 luokkahuonetta. Alakerrassa, käytävän toisella puolella, oli vanhan neiti Runebergin, runoilijakunikaamme sisaren, luokka ja sen vieressä hänen vaatimaton kotinsa, huone ja pieni keittiö. Muu osa koulua oli yläkoulun pojilla. Lapinlahden koulun alakerta oli lastenkotina. Toisessa kerroksessa oli luokkahuone kummassakin päässä ja keskellä suuri sali, jossa aina kaksi luokkaa luki yht'aikaa. Lapset istuivat selin toisiinsa, opettajat vastakkain. Sama mainio järjestelmä oli alkuaan ollut vallalla Kasarminkadun koulussakin, vaikka jo ennen minun aikaani oli sinne saatu väliseinät. Kuitenkin toisen luokan lasten oli kuljettava toisen luokan läpi. Kerrottiin, miten joku opettaja ihastuneena niin suuresta mukavuudesta huudahti: »Miksi tätä ei ole saatu toimeen jo sata vuotta sitten?»

Vielä oli kouluja: Snellmaninkadun koulun pihalla olevassa puurakennuksessa 3 luokkahuonetta ja vanhassa Punavuorenkoulussa 3 luokkahuonetta. Sinä syksynä oli sitten vuokrattu Eerikinkadun alapäässä ja Kasarmink. 2 pienissä puutaloissa kummassakin yksi luokkahuone. Opettajainhuoneentapaista ylellisyyttä ei ollut missään koulussa, saati sitten laulu- tai piirustussalia. Opetusvälineet eivät mitään säilytyspaikkaa kaivanneet, niitä kun ei ollut muutamia huonoja kartoja lukuunottamatta. Opettaja sai tulla toimeen, miten parhaiten ymmärsi ilman niitä.

Neiti Genetzin luokka luki Lapinlahden koulussa. Luokkahuone oli koko tilava ja ilmava, eikä ollut suurta häitää siitä, että hiljainen vahtimestarirouva kahden tyttärensä

kanssa kulki huoneen läpi huoneeseensa. Oikeastaan kuului minulle alakoulun toinen luokka, noin 40 lasta. Mutta aluksi tuli lisäksi parikymmentä uutta tulokasta, joiden sijoittamisessa toisiin kouluihin kului viikon päivät. Lastenkodista lainattiin jakkarat pienen istuimiksi. Oli siinä tottumattomalla opettajalla täysi työ, varsinkin kun suuret pojat, eräs Frans herra johtajana, koettivat kaikkensa saadakseen epäjärjestystä ja häiriötä aikaan.

Sisareni, kokenut opettaja, seurasi työtäni osoittaen suurta harrastusta. Tullessani eräänä päivänä kotiin, oli siellä vieraina naapuritalossa asuva tohtori Uno Cygnaeus. Sisareni heti kysyessä, miten päivä oli kulunut, vastasin, että oli ollut koko rauhallista, kun olin aluksi antanut Fransille korvapuustin. Kovin kävivät setä C:n kasvot totisiksi ja vakaa oli ääni, kun hän virkkoi: »Lapsiparka, kyllä on parasta, että jätät opettajatoimesi heti alkuun.» — Kuumia kyyneleitä ne sanat tuottivat ja ainakin korvapuustien anto jäi minulta alkuunsa.

Vihdoin saatiin liiat lapset sijoitetuksi, niin että työ pääsi oikein alkamaan. Viransijaisuus jatkui aina kaksi viikkoa kerrallaan, kunnes johtokunta lokakuun lopulla antoi minulle oman luokan. Muutto uuteen kouluun oli aika nolo. Tarkastaja tuli itse lukuajalla viemään minut luokkaani, josta opettaja saman tien sai siirtyä Lapinlahden kouluun.

Kouluni Kasarmink. 2 luokkahuone oli saatu yhdistämällä kaksi tavallista, pienenpuoleista, matalaa asuinhuonetta. Siihen tultiin pienen, pimeän eteisen läpi, jonka kummankin puolen oli talonväen huoneet ja jota pidettiin jos jonkinlaisten pahenevienkin ruoka-aineiden säilytyspaikkana. Eteistä ei ollut, vaatenaulakot vain ovenpuoleisella seinällä. Kun siisteydellä ja puhtaudella ei siihen aikaan monessakaan köyhässä kodissa voinut kerskua, oli ilma varsinkin sade-säällä huonosti tuuletettavassa huoneessa aika paksua. Talon nuori herra suvaitsi ystävineen pitää luokkahuonetta väliaikoina seurusteluhuoneena, jotta aamuisin sai siivota pois savukkeenpätkiä ja pyyhkiä pulpetteja.

Huone oli niin pieni, että suurella vaivalla oli saatu tilaa 36 oppilaalle, ja aika pujottelemisen oli sekä opettajalla että lapsilla, kun piti liikkua paikaltaan. Ei ollut ajattelemista voimisteluliikkeitä muuten kuin paikalla. Ainoat opetusvälineet olivat musta taulu ja irtokirjainlaatikko, joka oli ahkerassa käytössä, kun aluksi ei ollut oppikirjoja, painos oli näet lopussa. Mutta riemullista oli sittenkin noiden kultaisen, kirkassilmäisten pienokaisten kanssa työskentely, vaikka lamput usein savusivat ja huone oli huonosti lämmitetty. Ja mielelläänpä välitunnille mentiin. Sieltä Vuorimiehenkadun puoleiselta kalliolta pihasta oli laaja näköala merelle, jonne vain kapea, mutkitteleva, usein hyvin kostea polku, Neitsyt-polku, johti Kasarminkadulta. Vuorimiehenkadun eteläpuolella ei ollut, paitsi synnytyslaitosta, minkäänlaista rakennusta ennen kuin Emma Mäkinen kaikkien ihmeeksi rakensi turvakotinsa »kauas kaupungin ulkopuolelle» nykyiseen Laiturikadun ja Merikadun kulmaukseen.

Tavan takaa kävi tarkastaja meitä tervehtimässä. Tarkastaja tunsikin erinomaisesti opettajansa ja tiesi antaa täyden tunnustuksen tunnolliselle työlle. Turhaa kiiltoa ja tyhjää ulkokuorta hän sydämestään vihasi, kaikki piti olla aitoa. Kun hänen mielestään toiset opettajat vuositutkintoihin, joissa vanhemmat ahkerasti kävivät, liiaksi valmistivat ennakolta, ukko laati painetut liput, joihin merkitsi, mitä oli kyseltävä kussakin aineessa, ja liput työnnettiin sitten opettajan käteen tutkinnon alkaessa. Suora, rehti, vaatimaton kaikessa olossaan hän oli ja, niin ruotsinmielinen kun olikin, täysin puolueeton ja asiallinen. Vastaanotot olivat klo 7—8 aamulla, joten eräs opettaja, joka toverien puolesta kävi hänen luonaan asialla, selvittäessään toimintaansa näille syystä saattoi aloittaa: »Nousin puoliyöstä ja menin kansliaan.»

Hyvin tärkeä tekijä kouluelämässä oli taloudenhoitaja, suutari Tallberg, pieni, sisukas ukko, joka aina liikkui suuri kyhmysauva kädessä ja huonolla ruotsin kielellä komenteli opettajia ja vahtimestareita. Hänen tärkeimpänä tehtävä-

nään tuntui olevan kaupungin rahakukkaron nauhojen tiukentaminen. Muistan hyvin ensi tapaamisemme. Oli kylmä talvipäivä, kun hän ilmestyi eteeni tunnilla luokassa esittäytyen: »Ja ä akunomen», (olen taloudenhoitaja), löi pahkasauvansa lattiaan ja karkeasti kiroten selitti, ettei missään muussa koulussa poltettu niin paljon halkoja ja että siitä piti tulla pikainen loppu. Olimme aikalailla palelleet sinä talvena, toisinaan istuneet takit yllä lämpimiksemme. Kuulin sitten, ettei talonväki milloinkaan ostanut itselleen puita, vaan he hyvittivät kaupunkia antamalla meidän palella. T:n käynnin jälkeisenä aamuna pyysin tarkastajalta lämpömittarin, rohkaisin mieleni ja vaadin tiukasti vähintään 18° lämpöä ja parempaa siivousta. — Taloudenhoitajan aloitteesta kai varattomille oppilaille koulusta annettiin puupohjakenkiä. Se toimenpide tietysti hyvin helpotti koulun ohjesääntöjen määräyksen täyttämistä, että lasten koulussa tuli liikkua *hiljaa ja varpailleen!*

Asia, missä hyvin myöskin sopi säästää, oli koulujen lattian pesu. Siitä johtui alinomaisia taisteluja opettajain ja taloudenhoitajan välillä. Taistelua johti opettaja Hannikainen, jolla varmaan selvempänä kuin kenelläkään toisella oli verissänsä Cygnaeuksen sana: »Koulu on Jumalan huone ja työ siellä jumalanpalvelusta», ja jonka mielestä huono ilma, pimeys ja lika koulussa oli Jumalan huoneen häpäisyä.

Jollei ollut suurensuuri kansakoulun opettajakunta niinä aikoina, oli suomalainen opettajakunta siitäkin vain murto-osa. Yläkoulussa oli muistaakseni: Sofia Streng, tyttökansak. johtajatar, Iida Hannikainen, Adéle Roos, sittemmin Dammsten, Sanni Lagus ja Eelin Åkesson, alakoulussa: Ingeborg Molander, Mimmi Homén, Emma ja Hilma Genetz, Elli Mattson ja Erika Ahlgren. Syksyllä 1883 tuli sitten meitä seminaarin luokkatovereita Tonni Ingman yläkouluun, Aina Norring ja allekirjoittanut alakouluun. Miesopettajat olivat kaikki entisiä ylioppilaita. Myöhemmin sitten tuli varsinaisen opettajavalmistuksen saaneina ensimmäiset opettajat Aapo Kohonen ja Alpo Noponen.

Toverielämä oli kokolailla vilkasta. Ruotsalaiset ja suomalaiset lukivat samoissa kouluissa, useimmiten samoissa luokkahuoneissakin. Kokouksetkin olivat yhteiset. Toisinaan keräännuttiin yhteen vain tavallista seurustelua varten, toisinaan pohtimaan jotakin kasvatus- tai opetusopin ongelmaa tai koulua koskevaa asiaa. Kasarmink. 21 tyttöjen suurin sali järjestettiin tilaisuutta varten. Ensi kerran ollessani mukana neiti Streng, jolle aina pieni pila oli mieluista, komensi meidät kolme uutta tulokasta riviin keskelle lattiaa esittelemään itsemme ja piti pienen tervehdyspuheen. Ja niin kävi, että »kaikki tunsivat apinan, apina ei ketään», sillä toisten nimiä ei meille esitetty.

Joskus olimme koossa erityisistä syistä, esim. neiti Runebergin täyttäessä 70 vuotta. Vastatessaan hänelle pidettyyn puheeseen hän vaatimattomasti aloitti: »Ollapa tässä nyt veljeni Johan Ludvig, niin ei häneltä sanoja puuttuisi.» — Monesti olen ajatellut tuota vaatimatonta tilaisuutta muistelllessani: »Toisin, loisteliaasti ja suurenmoisesti nykyaikana sitä päivää olisi vietetty, mutta tuskin lämpimämmin ja iloisemmin mielin.»

Jonkin aikaa opettajakunnalla oli oma vuokraamansa kokous- ja kerhohuoneisto Nyblinin talossa Fabianin- ja Aleksanterinkadun kulmauksessa. Kun sitten Malminkadun kansakoulu valmistui, muutettiin kokoukset sen hauskoihin, tilaviin huoneisiin. Siellä alettiin sitten pitää entisten oppilasten kokouksia kumpaisenkin kieliryhmän tytöille erikseen. Ne olivat kovin mieluisia ja mieltä lämmittäviä tilaisuuksia, joihin kokoutui nuoria huoneet täyteen. Ensin oli yhteinen juhlaohjelma, sitten jakauduttiin kukin opettaja joukkoon eri huoneisiin. Uskon, että niistä yhdessäolohetkistä oli, ei vain huvia vaan paljon hyötyäkin.

Jo hyvin aikaisin heräsi naisopettajain kesken kysymys jatko-opetuksesta. Huone saatiin Kasarmink. koulun vastapäätä, en enää muista kouluko vai opettajat sen maksoivat. Sinne kerääntyi aika lauma opinhaluisia nuoria. Me opettajat, tietysti palkattomina, jaoinme opetusta: kukin aineessaan

parhaan ymmärryksensä mukaan. Vakituista vahvistettua ohjelmaa ei ollut. Vihdoin otti koulu vuosien päästä asian omakseen. Entisessä talouskoulussa Vironkadun varrella eri talousopettaja jakoi opetusta ja meille teoreettisten aineiden opettajille alettiin maksaa 40 p. tunnilta. Se oli jo suuremista.

Syksyllä 1887 hain siirtoa yläkansakouluun, sain sen ja muutin Kasarminkadun 21, yhä vielä viransijaisena. Tarastaja varovaisena miehenä ei niihin aikoihin antanut valtakirjoja, pelkäsi kai, että ainakin suomalaisesta koulusta jokin salaperäinen voima hävittäisi lapset, joten kunta saisi maksaa työttömille opettajille. Vihdoin, kun eräänä vuonna valtioapu kiellettiin kouluilta, koska suuri, luultavasti suurin osa sen opettajistoa oli väliaikaisia, sain monen kymmenen muun toverin kanssa valtakirjan keväällä 1892.

Palkkaa oli alakoulussa 100 mk kuussa, yläkoulussa 116 mk. Oltuani 10 v. työssä tuli sitten ensimmäinen palkankorotus, ihan 11 mk 60 p. Ja oltuani muutamaa kuukautta vaille 25 vuotta työssä, tuli sitten nykyinen palkankorotusjärjestys voimaan. Siihen asti täysi palkka tuli 25 v. työstä.

Katsellessani taaksepäin menneitä vuosia teen sen sydän täynnä kiitosta Jumalalleni, joka soi minulle ihanan elämäntehtävän, työn lasten ja nuorten parissa. Eihän ole suurempaa ja samalla edesvastuullisempaa tehtävää kuin kansan juurien hoitaminen, lasten kasvattaminen maallisen ja tai-vaallisen isänmaan kansalaisiksi.

Jumala on myöskin antanut minulle hyviä, uskollisia työtovereita, joiden kanssa on ollut hyvä jakaa koulun ilot ja surut. Hän on myös suonut minun nähdä rakkaan kouluni kaikin puolin kasvavan ja varttuvan. Uusi opettajapolvi työskentelee nyt useassa suhteessa monin verroin paremmin edellytyksin. Jumala suokoon koulullemme, sen opettajille ja suurille lapsiparville runsaan siunauksensa.

Helsingissä joulun aikana 1936.

Maiju Kantele.